

Miten tukahduttaa verkossa leiskuva vihapuhe

Katse nuorista aikuisiin?

Verkon vihapuhe on hankala ilmiö, joka on juurtunut nopeasti suomalaiseenkin nettikeskusteluun. Siihen on pyritty vaikuttamaan enimmäkseen lasten ja nuorten koulutuksen ja kasvatuksen kautta. Löytyykö ratkaisu kuitenkin aikuiskasvatuksesta?

INTERNETIN VÄLITYKSELLÄ LEVIÄVÄ vihapuhe eri kansanryhmiä kohtaan on lisääntynyt voimakkaasti viime vuosina sekä Suomessa että kansainvälisesti (Sisäministeriö 2016). Ilmiö on herättänyt huomiota ja huolta laajalti, ja vihapuhetta on lähdetty Suomessakin torjumaan monin tavoin. Tärkeimmät käytössä olevat keinot vihapuheen vaimentamiseen ovat ennaltaehkäisevä koulutus ja kasvatusta sekä vihapuheen uhrien tukeminen ja avun tarjoaminen heille.

Yrityksistä huolimatta vihapuhe ei tunnu laantuvan. Päinvastoin netissä yleisesti hyväksytty puhetaapa tuntuu nopeasti liukuvan suuntaan, jossa omalla

nimellä esitetty solvaava ja loukkaava puhe koetaan normaaliksi sen yleisyyden vuoksi. Tämä kehitys on vahingollista, koska ihmisillä on taipumus hyväksyä jo käytännöksi institutionalisoitunut käytös.

Vihapuheella tarkoitetaan ”kaikkia niitä ilmaismuotoja, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismia tai muuta vihaa, joka pohjautuu suvaitsemattomuuteen” (Weber 2009). Vihapuheeseen läheisesti liittyvä käsite on disinformaatio, jolle ei ole vakiintunut sujuvaa kotoperäistä termiä. Disinformaatiolla tarkoitetaan väärän, muunnellun tai virheellisen tiedon välittämistä mediassa. Sekä

TROLLIEN TARKOITUS ON ÄRSYTTÄÄ KESKUSTELIJOITA JA VOIMISTAA RISTIRIITOJA.

disinformaatiota että vihapuhetta on määritelty hiukan eri painotuksin, mutta kaikki määritelmät perustuvat tavalla tai toisella perus- ja ihmisoikeus-sopimuksiin sekä kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin. (Töyry ym. 2016, 4.)

Vihapuhe ja disinformaatio muodostavat monisyisen ilmiökentän. Sen toisessa ääripäässä on järjestelmällinen, ammattimaisesti tuotettu, tyypillisesti jotakin poliittista ideologiaa palveleva toiminta, kuten Putin-mieliset trollit tai valemediat. Niiden tarkoituksena on vääristää faktoja ja jakaa virheellistä tietoa, usein myös pimitää oikeaa tietoa. Toisessa ääripäässä puolestaan on yksittäisten henkilöiden tuottama, usein vaatimattomaan tietopohjaan perustuva mielipidepuhe. Sen tarkoitus ei välttämättä ole tuottaa vääriä tietoja, vaan sen levittäjä uskoo kritiikittömästi valheellistakin verkkopuhetta ja rakentaa maailmankuvansa kapealle ja usein voimakkaasti ideologiselle pohjalle. Tällaisen henkilön viestintätaidot ovat usein vaatimattomat, mikä vaikuttaa vihapuheen sävyyn.

Disinformaatiota ja vihapuhetta levitetään erityisesti sosiaalisessa mediassa, missä niihin liittyy epätoivottavia piirteitä, kuten uhkailua, ulos sulkeamista ja loukkaavaa kielenkäyttöä. Niiden yksi seuraus on yhteiskunnallisen keskustelun ilmapiirin kiristyminen ja katsantokantojen poteroituminen toisiaan vastaan, pahimmillaan jopa ääriryhmien radikalisoituminen. Nämä ilmiöt tunnistetaan ongelmina myös Suomessa, ja julkisen keskustelukulttuurin katsotaan meilläkin muuttuneen aiempaa aggressiivisemmaksi (Pöyhtäri, Haara ja Raittila 2013).

Yksi vihapuhekeskusteluun kuuluva termi on 'trolli'. Sillä tarkoitetaan viestiä tai henkilöä, joka sotkee tarkoituksellisesti keskustelua provosoimalla sitä, esimerkiksi esittämällä paikkansapitämättömiä väitteitä. Trollien tarkoitus on ärsyttää keskusteli-

joita ja voimistaa ristiriitoja. Trollit esiintyvät usein nimettöminä, ja heidän toimintansa motivaatioksi riittää toisinaan oma mielipidettä vastustavien ryhmien keskustelun sotkeminen, toisinaan pelkkä viihdykkeen etsiminen (Wadbring 2015).

NUORET JA VIHAPUHEEN TORJUNTA

Lapset ja nuoret ovat suuri sosiaalisen median käyttäjäryhmä ja haavoittuvampia vihapuheelle kuin aikuiset. Verkkokiusaamista on tutkittu viime vuosina runsaasti (Nieminen & Pörhölä 2011), ja vihapuheen torjuntaan tähtäviä mediakasvatusaineistoja on Suomessakin julkaistu paljon (Töyry ym. 2016).

Kouluissa annetaan mediakasvatusta järjestelmällisesti ja osana opetusohjelmaa. Suomalaisnuoret osaavatkin mielestään hahmottaa nettitiedon luotettavuutta (Sanomalehtien Liitto 2016), mutta on syytä epäillä, kertooko nuoren oma arvio totuutta asiasta, sillä Sanomalehtien Liiton selvityksessä ei oteta huomioon olennaista verkkovihan piirrettä: vihapuhe leviää kritiikittä samanmielisten keskuudessa. Selvityksessä ei myöskään testattu nuorten medialukutaitoa, vaan tulokset perustuivat nuorten vastauksiin. Vaikka henkilö arvioisi teoriassa kykenevänsä erottamaan faktatiedon vääristä tiedosta, hän saattaa uskoa kyseenalaistamatta sosiaalisessa mediassa kohtaamansa tiedon, jos sen jakaa luotettu henkilö.

Nettikiusaaminen on lasten ja nuorten keskuudessa tunnistettu ongelma, jonka parissa koulut työskentelevät aktiivisesti. Willard (2007, 5–10) erottaa seitsemän nuorten verkkokiusaamisen muotoa. Ne ovat

1. vihamielinen kommentointi nettialustoilla tai henkilökohtaisesti esimerkiksi sähköpostitse
2. häirintä eli toistuva loukkaavien viestien lähettäminen
3. henkilön mustamaalaaminen verkossa
4. toiseksi henkilöksi tekeytyminen
5. toista henkilöä koskevan yksityisen tiedon paljastaminen
6. yhteisöstä poissulkeminen sekä
7. uhkailua sisältävä verkkovainoaminen.

Willardin mainitsemat kiusaamistavat on helppo löytää myös aikuisten välisestä nettikeskustelusta.

Kodit ovat kasvattajina merkittävässä roolissa nuorten vihapuheen vaimentamisessa, mutta vanhempien on vaikea puuttua teini-ikäisten ja nuorten aikuisten netinkäyttöön. Harva vanhempi edes tietää, kuinka nuori netissä keskustele, ellei tämä itse tuo mahdollisia ongelmia esille. Lisäksi koti voi toimia kasvattajana vain oman arvomaailmansa puitteissa. Nuori saattaa joutua hankalaan ristiriitatilanteeseen, jos koulu opettaa vihapuheen välttämistä mutta kodissa halveksitaan avoimesti vähemmistöjä. Useimmissa kodeissa vihapuhetta toki pidetään tuomittavana, mutta ilman aktiivista keskustelua kodin käsitys ei välttämättä välity nuorille. Suuren enemmistön vaikenemista onkin pidetty ongelmana: jokaisen kansalaisen olisi tärkeää sanoa ääneen, että vihapuhetta ei saa hyväksyä. Tämänkin vuoksi aikuisten kouluttaminen olisi tärkeää.

Vihapuhetta on ollut olemassa verkkokeskustelujen alkuhämäristä asti. Pitkään sen lisääntymisen ajateltiin johtuvan siitä, että verkkokeskustelu oli kommunikaation muotona uusi, eikä etenkin vanhemmilla keskustelijoilla ollut valmiuksia sujuvaan verkkoviestintään. Nuoret ovatkin sukupolvena erilainen mediayleisö kuin vanhemmat sukupolvet – eivätkä varsinaisesti edes mediayleisö vaan median käyttäjiä – mutta yhtenäisen joukko he eivät ole, vaan heidän mediatottumuksissaan ja -valmiuksissaan on selviä eroja (Matikainen 2015).

Vaikeuksien on katsottu johtuvan muun muassa siitä, että verkossa ainoat viestinnälliset resurssit ovat puhe ja kuva, kun taas ilmeet, eleet ja äänenpainot ovat muussa keskinäisviestinnässä tärkeässä osassa, jotta keskustelijat pystyvät tulkitsemaan toistensa viestit oikein. Kun muut tulkinta-avaimet puuttuvat, netin keskustelukommentti on helppo tulkita puhujan tarkoittamaa negatiivisemmin. Kun toinen keskustelija vastaa piikikkäästi, syntyy jännitteinen kierre, jossa keskustelu saa yhä kärjekkäämmän sävyn. Usein varoitetaan, että ironia ei välity verkkoviestinnässä koskaan niin kuin kirjoittaja tarkoitti.

Tottumattomuus verkkoviestintään ei kuitenkaan selvästikään ole ollut syytä vihapuheeseen,

koska ilmiö on kasvanut samalla kun nettikeskustelu viestinnän muotona on vakiintunut ja arkipäiväistynyt. Onkin syytä pelätä, että vihapuhe alkaa institutionalisoitua osaksi verkkoviestintää ja ihmiset tottuvat siihen, että verkossa voi omalla nimelläänkin loukata toisia ja rikkoa lakia, koska siitä ei kuitenkaan seuraa mitään. Jotkut keskustelijat eivät ehkä hahmota, että seuraukset voivat näkyä vasta pitkän ajan päästä, koska verkossa kaikki on jäljitettävissä. Etenkin nuorten olisi tärkeää ymmärtää, että vuosien takaiset puheet saattavat jonain päivänä tulla esiin esimerkiksi työnantajan ruudulla.

OSATTOMUUDEN KOKEMUS KANA VOITUU VIHAPUHEEKSI

Ymmärrys lisääntyy koko kansakunnassa lasten ja nuorten koulutuksen kautta, mutta tiedon siirtyminen nuorilta polvilta aikuisille läpi kansankerrosten on hidasta. Jos nopeita keinoja etsitään, on katse käännettävä nykyaikaisiin. Aikuisten mediakasvatukseen ei kuitenkaan ole innostuttu lainkaan samassa laajuudessa kuin lasten ja nuorten, vaikka asiantuntijat ovat sitä vaatineet (Pääjärvi & Palsa 2015). Eri kansaryhmien tavoittamisessa suurin pulma on usein oikean viestintäkanavan valinta, mutta vihapuheessa sitä ongelmaa ei ole. Sen mahdollistava foorumi on netti, joten netin kautta vihapuhuihin on myös vaikutettava. Muita ongelmia asiaan liittyy kyllä.

Ensinnäkin vihapuhujille on tyypillistä vetoaminen sananvapauteen. Sananvapauden ja vihapuheen välinen raja on joskus epäselvä, ja vihapuheen tunnistaminen onkin sen käyttäjille usein selvästi vaikeaa. Ilmiöön liittyy myös yksityisyyden suoja: Sananvapaus ja yksityisyyden suoja ovat molemmat yksilön oikeuksia ja lailla turvattuja myös mediasäällöissä. Ne ovat ristikkäisiä oikeuksia, jotka saattavat joskus olla ristiriidassa keskenään. Usein kuitenkin sanomisen sisältö ja tapa sekoitetaan toisiinsa, ja sananvapauden uskotaan kattavan kaiken verkkoilmaston, jolloin vihapuhe saattaa loukata yksityisyyden suoja.

Vihapuhe saattaa siis kohdistua joko yksilöihin tai ryhmiin. Tehokkaimmiksi havaittuja keinoja

vihapuheen lopettamiseen sen tapahtumahetkellä ovat eriasteinen vihapuhujien ilmiäminen ja ulossulkeminen nettifoorumeilta. Ne ovat nopeita ja tarpeellisia tapoja katkaista vahingollinen viestintä välittömästi, mutta ulossulkeminen johtaa vääjäämättä yhä suurempaan katkeruuteen, mikä on omiaan vain lisäämään vihapuhetta.

Toiseksi vihapuheeseen kuuluu usein uhriutuminen. Oma puhetapa koetaan yleisesti hyväksyttäväksi, julkiseksi, koska ”muutkin puhuvat niin”. Tämä saattaa pitää paikkansa puhujan omissa keskustelupiireissä, eikä puhuja välttämättä erota, milloin ylittää yleisesti hyväksyttävän puhettavan. Toisaalta hän saattaa tehdä sen tahallaan saadakseen voimakkaalla ilmaisulla viestilleen lisää tehoa ja näkyvyyttä. Uhriutumiseen on tyypillistä, että julkisuutta pyritään neuvottelemaan sellaiseksi, että se hyväksyy ja oikeuttaa oman vihapuheen. Tästä löytyy tuoreita poliittisia esimerkkejä paljon. Oma nettiviha leimataan jälkeensä joko vitsiksi tai väärinymmärrykseksi, jota tosikot eivät tahallaan halunneet tulkita oikein.

Kolmas ongelma on, että julkisten keskustelujen foorumeilla koetaan sananvapauden koskevan vain niitä toimijoita, jotka ovat eri mieltä kuin vihapuhuja itse. Kokemus kaksoisstandardista, joka sallii toisenmielisten puheen mutta pyrkii rajoittamaan omaa puhetta, koetaan ymmärrettävästi epäoikeutettuna. Verkosta on helppo löytää mielipiteitä, joiden mukaan valtamediat ovat itse valemedioita ja ainoastaan omaan ajatteluunsa luottamalla pystyy hahmottamaan asioiden oikean tolan yhteiskunnassa. Valtamedioiden journalismin nähdään kulkevan poliittisen vallan talutusnuorassa, ja valemedioiden kannattamista ja asioiden sanomista suoraan pidetään ainoana tienä tuoda totuus esiin.

Neljäs ja vaikein ongelma on, että vihapuhe ei laannu olemassa olevien faktojen esittämisellä niin kauan kuin vihapuhuja uskoo olevansa oikeassa. Jos hän uskoo esimerkiksi, että kunta kustantaa maahanmuuttajille elämisen samalla kun itse yrittää tulla toimeen minimituloilla, on helppoa todistaa asia itselleen ja muillekin, kun on kerran nähnyt ulkomaalaisen näköisen henkilön työntävän kalliita lastenvaunuja tai ajavan uudella autol-

la. Ihmiselle on tyypillistä tulkita havaintonsa siten, että se tukee jo olemassa olevia ajatuksia. Silloin jää kyseenalaistamatta, onko hänen näkemänsä autoilija ylipäättään maahanmuuttaja tai ajoiko hän omaa autoaan.

Yllä esitettyjä ongelmia vasten vihapuheen kitkemiseksi keskustelijoiden pitäisi pyrkiä ymmärtämään vihapuhujien aitoja motiiveja eikä ylenkatsoa heidän osattomuuden kokemustaan. Oppinut väestönosa on ottanut tavakseen naureskella heikompien viestijöiden ilmaisutaidolle käyttäen heistä loukkaavia ja niputtavia ilmauksia, kuten ”isämaan ystävä”, joilla viitataan kirjoittajien heikkoon kielitajuun. Tällainen käytös ei ole omiaan vähentämään vastakkainasettelua tai lievittämään vihaa, koska se syrjäyttää vihapuhujia entisestään.

Nettiviha on osin vastareaktiota asioista päättävän eliitin ylimielisyyteen. Samaa ilmiötä pidetään ratkaisevana syynä konservatiivien ehdokkaan Donald Trumpin menestymiseen Yhdysvaltain presidentinvaaleissa. Myös itseään suvaitsevaisina pitävien asenteissa ja tavoissa olisi siten esimerkkien ja kokemusten perusteella vakavasti korjattavaa.

Verkkokeskustelu mahdollistaa osattomuudesta kertovien, katkerienkin puheenvuorojen ulospääsyn, mikä on tervetullut ja tarpeellinen osa demokratiaa ja saattaa jopa estää vakavien radikalismien ja väkivallan muotojen synnyn. Toisaalta vihapuheella on osoitettu yhteys väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ja ekstremismiin. Mitä haavoituvampi toimija on, sitä helpommin hän ajautuu ekstremismin tielle, ja lähtölaukauksena on tyypillisesti kokemus siitä, että yhteiskunta ja viranomaiset eivät puutu epäkohtiin. (Sisäministeriö 2016.) Yhteiskunnan on siis kannettava vastuunsa syrjäytyneiden ja osattomien kuulemisesta, jos vihapuhe tahdotaan saada kuriin.

Toisinaan kuulee käsitystä, että vain lakia rikkova vihapuhe on haitallista. Vihapuhe on kuitenkin laaja käsite, eikä kaikki vihapuhe ole laitonta tai edes sisällä emotionaalisesti loukkaavaa tai alatyylisiä sanastoja. Taitava puhuja osaa loukata elegantisti ja kiihtymättä, ja verkossa viesti on helppo tulkita negatiivisemmin kuin puhuja on alun perin tarkoittanut. Hymiöt syntyivät

VIHAPUHEEN TALTUTTAMINEN ON MONEN ERI TOIMIJAN VASTUULLA, JA SIIHEN VOI VAIKUTTA A JOKAINEN.

verkkokeskustelujen myötä juuri korvaamaan ilmeitä keskusteluissa ja siten tarpeeseen ehkäistä väärä tulkinta. Hymy-emoji onkin helppo tapa sanoa: ”Tämä on vitsi, en tarkoita pahaa.”

KUINKA VIHAPUHE TALTUTETAAN?

Vihapuhe on laaja, kansainvälinen ilmiö, joka on sidoksissa mediateknologian nopeaan kehitykseen sekä verkon vaikutusmahdollisuuksien leviämiseen kaikkien kansalaisten ulottuville, mikä on sinänsä erinomainen asia sekä sananvapauden että demokratian kannalta. Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelutavat muuttuvat aina hitaasti. Ilmiön taustalla on yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja epätaasa-arvoisuuteen liittyviä syrjäytymisen, osattomuuden ja katkeruuden kokemuksia, joiden korjaaminen ei olisi nopea prosessi edes, vaikka siihen olisi poliittista tahtoa.

Ilmiölle ei sen laajuudesta ja monimuotoisuudesta huolimatta tarvitse eikä kannata antaa periksi. Keinoja myös aikuisten tuottaman vihapuheen suitsimiseen on olemassa. Suomalaisen yhteiskunnan lähihistoria tuntee monia esimerkkejä, joissa vastaanlaisia, tavaksi yleistyneitä ilmiöitä on kitketty. Koulukiusaamisen väheneminen ja naisten aseman paraneminen ovat siitä hyviä esimerkkejä. Molemmissa on edelleen työtä, mutta kokonaiskuva on täysin toinen kuin esimerkiksi viisikymmentä vuotta sitten.

Mitä verkon vihapuheelle sitten on tehtävissä? Vihapuheen taltuttaminen on monen eri toimijan vastuulla, ja siihen voi vaikuttaa jokainen. Tutkijat ovat tuottaneet jo paljon taustatietoa aiheesta. Mo-

nesta vihapuheen aiheesta on lainsäädäntöä, jonka tunteminen on eduksi. Esimerkiksi tyyppillisesti vihapuheen kohteiksi nousevat uskonnon ja seksuaalisuuden kysymykset ovat turhia kiistanaiheita: Suomessa on lain suoma uskonnonvapaus, ja syrjintä seksuaalisen suuntautumisen perusteella on laissa kiellettyä.

Julkisessa keskustelussa poliittisten toimijoiden on säännöllisesti toivottu ilmaisevan voimakkaammin kantansa vihapuhetta vastaan, ja myös viranomaisilla on velvollisuus puuttua syrjivään käytökseen. Media ja kansalaisjärjestöt tekevät järjestelmällistä työtä vihapuheen kitkemiseksi. Toisaalta on mahdollista, että perinteinen media on ajanut populistiset toimijat verkkoon tuottamaan valheellista tietoa, koska se on evännyt palstatilan populisteilta, jotka eivät ole suostuneet toimimaan perinteisen journalismin ehdoilla, sen eettisiä ohjeita noudattaen.

Disinformaatiota tuottavia verkkosivustoja on vaikea sulkea, koska ne toimivat usein ulkomaisilta palvelimilta käsin, mutta poliisi voi puuttua laitoman sisällön levittämiseen. Lisäksi muun muassa kirkko ja moni yhteiskunnallinen mielipidevaikuttaja on ottanut aktiivisen roolin vihapuheen vastustajana – näitä roolimalleja saisi olla enemmänkin. Opettajat ja kasvattajat eivät siten ole yksin tehtävnsä edessä.

Vihapuhujat on mahdollista tavoittaa samoilla kanavilla, joita he itse käyttävät. Disinformaation tunnistamiseen ja opetuksen tueksi on verkossa monenlaisia sekä suomalaisia että kansainvälisiä työkaluja (Töyry ym. 2016). Valemedioita on listattu useille sivustoille; suomalaista valemedian vastaista työtä ja faktantarkistusta tekevät esimerkiksi toimittaja Johanna Vehkoo Valheenpaljastaja-bloggissaan sekä niin ikään toimittajavoimin pyörivä Faktabaari. Medialukutaito ja kriittinen lukutaito ovat ylipäätään yhä tärkeämmässä roolissa, kun omaksumme yhä suuremman osan tiedosta muualta kuin oppilaitoksista (Silvennoinen 2015).

Verkkokeskustelujen moderaattorien työ on myös keskeisessä osassa vihapuheen ja disinformaation torjunnassa sekä trollien poistamisessa keskusteluista. Journalistisen median keskuste-

**TÄRKEÄÄ ON, ETTÄ
VIHAPUHETTA EI HYVÄKSYTÄ
OSAKSI VERKON OLEMUSTA
VAAN SIIHEN TARTUTAAN
VÄSYMÄTTÄ UUELLEEN
JA UUELLEEN KAIKIN
MAHDOLLISIN KEINAIN.**

luissa moderaattorit ovat usein ammattitoimittajia, jotka seuraavat keskusteluja muun työnsä ohessa, mutta muualla verkossa keskusteluja moderoivat tyypillisesti vapaaehtoiset, itsekin aktiiviset verkkokeskustelijat, jotka omasta kiinnostuksestaan pitävät yllä keskusteluryhmiä ja -palstoja. Verkkoviha saattaa leimahtaa minuuteissa, eivätkä moderaattorit aina ehdi paikalle heti.

Moderointi on hankalaakin; moderaattori ei aina osaa esimerkiksi tunnistaa keskustelijoita, jotka ovat ystäviä verkon ulkopuolella ja käyttävät tuttua, naljailevaa puhetapaa toisilleen myös verkossa. Yleisesti ottaen verkossa arvostetaan melko tiukasti moderoituja keskusteluja, joissa moderaattorit pitävät keskustelunaiheet omien otsikoidensa alla ja poistavat trollit ja häiriköt nopeasti. Mitä suurempi määrä aktiivisia keskustelijoita on mukana, sitä helpommin ongelmia syntyy. Suomalaisissakin verkkokeskusteluissa on toisaalta jopa yli kymmenen tuhannen hengen ryhmiä, joissa keskustelu sujuu pääosin hyvässä hengessä. Suuri osa jäsenistä tosin tyytyy lukemaan keskusteluja ja ehkä enintään ilmaisemaan kannustuksensa tykkää-painikkeella.

Merkilläpantavaa ja lohdullista on, että ainakin avoimilla keskustelupalstoilla, kuten verkkomedioiden uutiskeskusteluissa, keskustelijoiden suuri enemmistö yleensä kokee empatiaa verkkovihan kohteita kohtaan. Loukkaavat kommentit saavat usein peräänsä trolliepäilyjä sekä vihan kohdetta puolustavia puheenvuoroja. Keskustelijat haluavat korjata virheelliset väitteet ja puolustaa tuntemattakin uhria, jos kokevat tämän tulleen väärin

kohdeksi. Tästä poikkeuksena saattavat olla suljetut, tyypillisesti jotakin asiaa vastustavat ryhmät, joissa vihantunne lisää yhteenkuuluvuutta ja joissa panetellaan ryhmän ulkopuolisia henkilöitä tai ihmisryhmiä. Loukkaaminen on helpompaa, ellei vihan kohdetta tarvitse kohdata edes verkossa, ja verkossa myös helposti unohtuu, että puhe toisen selän takana jää netin ikimuistiin ja on helposti ulkopuolisten, uhrienkin, löydettävissä.

**VIHAPUHEEN TORJUMINEN AIKUISKASVATUKSEN
TEHTÄVÄNÄ**

Mitä sitten erityisesti aikuiskasvatuksen kentällä voidaan tehdä vihapuheen kitkemiseksi? Vihapuhe ja disinformaatio ovat teemoja, joka ovat melko helposti yhdistettävissä monenlaisiin oppisisältöihin. Viestinnän, journalismin ja media-alan opinnoissa ne voivat muodostaa omia tietokokonaisuuksiaan esimerkiksi luentoina tai työpajoina. Ne sopivat helposti keskustelunaiheeksi myös kaikenlaisiin yhteiskuntatieteellisiin ja humanistisiin oppiaineisiin. Verkossa on harrastus- ja keskusteluryhmiä lähes aiheesta kuin aiheesta, joten opiskelijoille on hyvä tarjota netiketin alkeet opintojen aiheisiin liittyvän lisätiedon etsimiseen joka tapauksessa.

Vaikka vihapuhe tyypillisesti kytkeytyy yhteiskunnallisesti ristiriitaisiin teemoihin, kuten maahanmuuttoon ja vähemmistöjen oikeuksiin, sitä voi esiintyä minkä tahansa aiheen ympärillä. Esimerkiksi koira- ja hevosharrastuspiireissä nousee jatkuvasti keskustelua siitä, miksi niiden verkkokeskustelu on usein vihamielistä: toisia harrastajia kiusataan, suljetaan ulos ja heidän toimintaansa arvostellaan niin kovin sanoin, että etenkin nuorten harrastajien vanhemmat ja valmentajat ovat huolissaan alojen toimintamahdollisuuksista.

Vihapuhekasvatuksen kohteeksi on siis syytä ottaa kaikki verkon toimijat – vihapuhe ei koske vain poliittisesti tai ideologisesti herkkiä puheenaiheita. Aikuiskasvatuksen kentällä keskeistä on herätellä itse aikuiskasvattajat huomaamaan, että heillä on valta toimia vihapuheen vähentämiseksi. Teeman voi aina integroida tavalla tai toisella omiin opetussisältöihin. Yksi tapa on pohtia yhdessä opiskelijoiden

kanssa, millaisia kokemuksia heillä on siitä, milloin verkkokeskustelu toimii hyvin, milloin taas tuntuu, että äänensävy verkossa on väärä. Näitä syitä pohdittamalla voi jokaista opiskelijaa ohjata pohtimaan omaa nettikäytöstään.

Verkkotyöskentelyn ja erilaisten digitaalisten opiskelumahdollisuuksien osuus opetuksessa kasvaa jatkuvasti, joten sivistyneen verkkokeskustelun taitoja tarvitaan myös opinnoissa. Opettaja voi tarkoituksellisesti tarjota perinteisen luokkaopiskelun ohien chattialustan ja ohjata siellä keskusteluita, jolloin verkkokeskustelun tavoista puhuminen on luontevaa. Käyttövalmiita oppaita ja opetusaineistoja vihapuheesta ja disinformaatiosta on koottu esimerkiksi *Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot* -oppaaseen (Töyry ym. 2016).

Vihapuheeseen tarttuminen ei saa jäädä vain yksittäisten, aktiivisten opettajien varaan, vaan aihe on syytä ottaa puheeksi myös oppilaitosten työyhteisöissä. Oppilaitosten olisi suositeltavaa laatia oma säännöstönsä erilaisia vihapuhetapauksia varten. Sen avulla opettajien olisi nykyistä helpompaa tarttua ongelmatilanteisiin. Vihapuhetta kohtaan on syytä ottaa nollatoleranssi, ja esiin tulleet tapaukset on selvitettävä kaikkia osapuolia kuullen.

Internet ja sen tarjoamat loputtomat mahdollisuudet vuoropuheluun kaikenlaisten ihmisten ja ajatusten kanssa on lähtökohtaisesti valtavan hieno edistysaskel. Yksi median perustehtävistä on tarjota julkiselle keskustelulle foorumi yhteisten asioiden pohdinnalle ja niistä päättämiseksi.

Perinteisen median aikaan julkiseen keskusteluun mielivän kansalaisen tuli olla riittävän kyvykäs kirjoittaakseen tekstin, joka läpäisi mielipidepalsatan toimittajan tiukan seulan. Suuri osa kansasta ei ole sitä mahdollisuutta koskaan edes kokeillut. Verkossa kansalaiset taustaan katsomatta voivat sen sijaan osallistua keskusteluihin, ilmaiseksi ja kukin kykyjensä mukaan, mikä on demokratian toteutumisen kannalta erinomainen asia.

Vihapuhe, disinformaatio ja trollaus ovat uuden, matalan kynnyksen keskusteluforumimme lieveilmiöitä. Ne kuitenkin vaikuttavat julkiseen keskusteluun ja rajaavat sananvapautta, koska osa keskustelijoista ei uskalla tuoda esiin mielipiteitään vihanilmausten pelossa. Tärkeää on, että vihapuhetta ei hyväksytä osaksi verkon olemusta vaan siihen tartutaan väsymättä uudelleen ja uudelleen kaikin mahdollisin keinoin. Aikuisikasvattajilla on suuria mahdollisuuksia vaikuttaa verkkokeskustelujen tulevaisuuteen, jos he tunnistavat tärkeän roolinsa auktoriteetteina vihapuheen torjunnassa ja motivoituvat ottamaan sen aktiiviseksi osaksi opetustyötään.

ANNAMARI HUOVINEN

KTT, viestinnän tutkija ja opettaja
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Hanken Svenska Handelshögskolan

LÄHTEET .....

- Faktabaari. Faktantarkistukseen erikoistunut verkkosivusto. faktabaari.fi. (6.2.2017)
- Matikainen, J. (2015). Uusi mediasukupolvi? *Aikuiskasvatus* 3/2015. 164–176.
- Nieminen, H. & Pörhölä, M. (2011). Lasten ja nuorten verkkokiusaamisen tutkimushaasteita. Prologi. *Puheviestinnän vuosikirja* 2011, 74–85.
- Töyry, M. (toim.) ja Osuuskunta Mediakollektiivi (2016). *Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot*. Helsinki: Koulukino.
- Pääjärvi, S. & Palsa, L (2015). Entäs aikuiset? – Katsaus medialukutaidon edistämiseen digitalisoituvassa Suomessa. *Aikuiskasvatus* 3/2015. 162–163. 199–207.
- Pöyhkäri, R. & Haara, P. & Raittila, P. (2013). *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Sanomalehtien Liitto (2016). Yläkouluikäiset arvostavat luotettavaa tietoa verkossa. Tiedote. <http://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/lehdist%C3%B6tiedotteet/1-2-2016-yl%C3%A4kouluik%C3%A4iset-arvostavat-luotettavaa-tietoa-verkossa>. (6.2.2017)
- Silvennoinen, H. (2015). Median muovailtavana. Pääkirjoitus. *Aikuiskasvatus* 3/2015. 162–163.
- Sisäministeriö (2016). *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma*. Sisäministeriön julkaisu 15/2016. Helsinki: Sisäministeriö.
- Vehkoo, J. (2016). Valheenpaljastaja. Ylen juttusarja. <http://yle.fi/aihe/kategoria/oppiminen/valheenpaljastaja>. (6.2.2017)
- Wadbring, I. (2015). Trollen i nätskogen. *Nordicom Information* 37(3–4). 65–68.
- Weber, A. (2009). *Manual on hate speech*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats and Distress*. Champaign, IL: Research Press.